

Едва ли друга държава по света да има толкова политизиран национален празник като нас, българите. Видяхме го при отминалия 3 март 2018 г., отбелязан не като повод да се чувстваме обединени, а като събитие, преминало под знака на посещението на руския патриарх Кирил, който накрая взе, че си тръгна обиден, за това че не се почитали само руските войни и българските опълченци.

Не само той, но и президента Румен Радев говориха, съответно от името на руския народ и на българския народ, за случилото се преди 140 години. Но не е ли това също политика? Да използваш историята, за да прокараш определени послания на връх един национален празник? Прекалено на много подобни случаи станахме свидетели през последните години. И във всичките тях е замесена Русия.

В такива случаи е добре да се обърнем към истинските свидетели на онези исторически събития, разиграли се преди 140 години. Тук на помощ ни идва един доскоро непознат извор на изключително ценни сведения, още повече, че този извор е с чисто руски корени.

Става въпрос за книгата на руския адвокат, публицист и военен кореспондент **Евгений Утин**

(1843-1894)

„Писма от България”

, която тази неделя представям в

[библиотеката](#)

Написано от Христо Христов
Неделя, 04 Март 2018 21:04

на
desebg.
com

.

Няколко дни след преминаването на руските войски през Дунава (юни 1877 г.) Утин заминава от Петербург за България и води записки за видяното и преживяното в хода на войната (остава на фронта до третия щурм на Плевен през септември 1877 г.

Записките му са отпечатани във „Вестник Европы“, а през 1879 г. са издадени като самостоятелна книга.

Неудобният свидетел

Още тогава той е смятан за автора на най-сериозните военни кореспонденции на последната война между Русия и Османската империя.

Как обаче тогава книгата му остава не само непреиздавана в Русия, а и напълно непозната и неиздавана в България до 2017 г. , когато е отпечатана за първи път (в превод от руски на Панайот Денев)?

Отговорът е тривиално лесен – защото написаното от Утин не е удобно на Руския и до днес. Той е от онези неудобни очевидци, които не се вписват в пропагандния характер на руските имперски интереси, на които сме свидетели и днес.

По тази причина написаното от Утин би следвало да предизвика интереса на онези читатели, които искат да „пият вода от извора“ за събитията в онази епоха. В такъв случай „Писма от България“ е книга точно за вас.

Настроенията в Русия преди войната

Евгений Утин дава много ценна информация за обществените настроения в Русия преди обявяването на войната (манифестът на император Александър II от 24 април 1977 г.).

Така например в руската империя по това време единият от въпросите е защото Русия не действа по-бързо, защо се бави с войната?

„Дълго време, като се започне от 1875 г., ние оставахме ако не равнодушни, то поне само зрители, ако щете на безумната, но във всички случаи героична борба, която водеха шепа херцеговци и бошняци срещу петстотингодишното жестоко турско господство... Със страдание, но без решимост да пресечем злото, свикнахме с воплите и страдалческите стонове на десетки хиляди българи, измъчени с изтичаща кръв под свирепите удари на турските ятагани”, пише Утин.

И описва съмненията в руското общество: „Какво искате? Да се хвърлим във война, да настроим срещу себе си почти цяла Европа, която враждебно се отнася с нас и в крайна сметка да претърпим същото поражение като след Източната война” (Кримската война (1883-1856)).

Има и друг проблем, който руския народ вижда. Самото негово тежко положение. Утин говори открито, че „материалното положение на руския селянин никак не се е подобрило, то може би е по-лошо от материалното положение на тези българи, заради които искате да се пролива руска кръв”.

Дори след обявяването на войната има руснаци, които съвсем прагматично обясняват, че не разбират практическата цел на войната, защото тя не е война, която защитава тяхната земя и родина. Дори смятат, че времето на религиозните войни е отминало.

„Гражданското управление” в България, подготвяно от руснаците преди да спечелят войната

Утин описва срещата си с хора, които пътуват за България, не за да воюват, а за да поемат т. нар. гражданско управление, което трябва да бъде въведено там.

Всъщност става въпрос за военни, които хал хабер си нямат от гражданско управление, цял живот са били на военна служба и не знаят абсолютно нищо за българите положението при тях.

Те са под ръководството на княз Владимир Черказки, който оглавява временното руско управление в България по време на Руско-турската война (той умира в Сан Стефано в деня на подписването на мирния договор между Русия и Турция на 3 март 1878 г.).

Утин пише: „Излиза, че за управление на България са призовани хора, които не само не са подготвени за административна работа, но и нямат висше образование, а през целия си живот са се занимавали с нищо друго освен с военни дела”.

По-късно той ще опише и съмнението в българите за руското „освобождение” и спомена от предните неуспешни опити, които не им носят нищо друго освен „мъка и повече страдания” на българите.

Видяното в България „гражданско управление” е подложено от Утин на сериозна критика и стига до извода, че с него „едва ли ще осигури на Русия трайна любов и беззаветна преданост от страна на българите”.

Апатията в Русия след обявяването на войната

Утин описва и онази апатия, обзела Русия след обявяването на десетата поред Руско-турска война. Апатия, на която той става свидетел, пътувайки от Петербург през Москва, Киев към България.

Въодушевляването от обявяването на войната всъщност не само преминава много бързо, но и няма и спомен от това някой да мине от името на Червения кръст и да промълви свещените думи: „За ранените” – несравнимо по думите на Утин отношение с времето на войната с Франция, където „слепият щеше да види, глухият щеше да чуе всичко”.

Заблудите за войната: Ще се посбием малко и толкоз

Още като потегля за фронта след преминаването на руските войски на Дунав на Утин му казват, че е тръгнал след дъжд качулка и докато стигне до българските земи войната ще е свършила.

А самите войници живеят в заблуда. „Как да не се радваме, като толкова дълго не сме воювали – казва му един от тях, с който разговаря във влака за България. – Ще се посбием малко и толкоз. Знаем, че тази война няма да продължи дълго, през зимата ще е ужасно, но дотогава всичко ще е свършило и ще сме у дома”.

Когато стига в Кишинев там се среща с първите ранени руски войни при шурмуването на Дунава. И както самите войници са били учудени, така и Утин се учудва от това, което те му казват: „Пушките на турците се оказаха по-добри от нашите”.

Презрителното и високомерно отношение към съюзниците румънци

Това са страници, които в оригинал трябва да прочете и днешния руски патриарх Кирил, който твърди разсърден, че трябва да почитаме само руските войници и българското опълчение.

„Още с първото ни появяване сред румънците ние възприехме един презрителен тон, отнасяхме се с тях отвисоко и, още по-лошо, с насмешка”, пише Утин.

Откъде се взема презрението ни към румънците? Струва ми се, че негов основен източник е едно недоразумение. Минавайки през Румъния, ние си представяхме, че румънците трябва да падат в краката ни и да ни гледат като богове”, разкрива Евгений Утин и продължава:

„Това не се случи, нека признаем, че нямаше никакви причини да се случи, и ние се обидихме. Бяхме възмутени, че не срещнахме раболепно отношение, изненадахме се, че те не се отказват от правото да кажат и своето мнение”.

„Гостоприемство” в Свищов

Утин става свидетел и на факти, които не говорят добре и за българите по това време. Той например е шокиран, когато се озовава в Свищов да научи две неща. Първо, че много от турските къщи са плякосани от българите. И второ, че има случаи на отказ от страна на българи да отворят домовете си за руските войници.

„Макар да знаех, че, строго казано, българите няма защо особено да ни обичат, не сме им сторили кой знае какво добро в миналото, но все пак повече гостоприемство нямаше да попречи”, пише по този повод Утин.

Отнасяте се с нас като с подчинени, като на свои крепостни

Интерес представляват страниците, на които Утин предава свои разговори с българите в Дряново. И тяхната откровеност.

Ето един от тях, в който българин му казва: „...и сега, докато още не е решен въпросът както ще се случи с нас, вие [руснаците] се отнасяте твърде строго... Ами дори в отношението на вашето командване към нас. Ако сега то гледа на нас като на

Написано от Христо Христов
Неделя, 04 Март 2018 21:04

подчинени, като на свои крепостни, какво ще стане, когато минем под властта ви”.

„Бях изненадан колко скоро нашето гражданско управление стана непопулярно сред българите и с каква бързина се разпространяваха различни разкази са губернатора на България”, пише Утин.

Българите се биха като юнаци и герои

Утин описва и изтеглилите се руски войски след поражението в Стара Загора. Отстъпление поради големите турски сили.

И там направеното признание: „Имаме страшни загуби! Българското опълчение е наполовина избито! Българите се биха като юнаци и герои”.

„Как се сражаваха българите”, пита Утин друг офицер. – Молодци, дай Боже, всички така да се бият! За първи път влязоха в сражение, а настъпваха като опитни воители, затова мнозина паднаха, половината останаха в строя”.

А Утин не крие, че преди бойното кръщение на българското опълчение в руската армия са гледали на него с пренебрежение и подценяване.

Той посочва, че още преди битката в Стара Загора за опълченците е тръгнала мълвата, че „за нищо не стават, не умеят да се сражават и побързаха да се отнесат с пренебрежение, да не кажа, с презрение към тях”.

„Битката при Стара Загора с факти опроверга наложилото се твърде бързо предубеждение за готовността на българите с кръвта и костите си да заплатят за независимостта на своята родина”, заключава Утин.

Дантевият ад: Жертвите сред българското население

Драматични са страниците, на които Утин описва положението на българите в прекрасния Казанлък, след узнаването на руското поражение в Стара Загора.

Гледката, която заварват в манастира в Казанлък Утин я сравнява с Дантевия ад – ранени и издъхващи от раните си българи, минали под турския ятаган, бягайки от съседните населени места.

„Такива злодеяния очакват Казанлък, когато вие [руснаците] си тръгнете. Господи, колко кръв ще се пролее, колко невинни жертви ще загинат”, ме казва една монахиня.

Всъщност това са страници за жертвите от гражданското население, които българите дават във войната и за които се знае и ковори толкова малко.

„Розовата долина вече се беше превърнала в долина на стенания и вопли”, с тези думи Утин описва колоната от български бегълци.

„Два-три часа вървахме нагоре към Шипка. Цялата долина на Тунджа беше под нозете ни и всичко, до което стигаше поглед, беше от край до край покрито с нещастници, бягащи от турското отмъщение”, описва сцената военният кореспондент.

„Неблагодарен народец”!

Утин отделя страници и за отношенията между руските войски с българите след първите поражения във войната. Ако ние и днес чуваме от руска страна, че сме

Написано от Христо Христов
Неделя, 04 Март 2018 21:04

„неблагодарници“ за това, че са ни освободили през 1878 г., но това обвинение е било актуално и преди 140 години, точно по време на събитията.

Утин обаче разсъждава над голословните обвинения към българите като тези: „Това народ ли е, за когото си струва да проливаме кръв“ или „ама че народец! Да гинат всичките тия братушки“.

„Ако българите не заслужават упрек заради студенина и неблагодарност към руснаците през първия период на войната, това не може да се каже за втория нещастен период. След плевенските несполуки, след напускането на долината на Тунджа българите вече не постилаха пътя ни с цветя, не посрещаха руснаците с хоругви, хляб и сол, не изразяваха възторг от появата на нашите отряди и нека го кажем, имаха основания за всичко това“, обективен е Утин.

„Наистина изумителни бяха нашите претенции за благодарност, изискванията ни към българите за робско благоговееие“, пише правдиво руският кореспондент, свидетел на отношенията по време на войната.

Няма село без училище

Евгений Утин описва и своите впечатления не само от българските градове, в които спира, но и от селата. За негова почуда не открива село, в което да няма училище. Дори в малките села с 50 къщи има училище, в което момчетата и момичетата учат заедно, а учителят е свещеник.

Той подчертава желанието за образование и високия брой на училищата по българските земи, защото „тези цифри биха били много поучителни за нас, които, за да образуваме народа, не разполагаме със средствата на българите“.

„Селските учители, с които се срещнах, не бяха Бог зае колко образовани, но всички имаха бистър ум и разумно отношение към живота на поробения си народ. Всички

Писма от България или неудобната истина за Руско-турската война от 1877-1878

Написано от Христо Христов
Неделя, 04 Март 2018 21:04

можеха да формират у учениците си идеи, които нямаше как да се харесат на турските власти. Като говорих с тях , се чудех как властите търпят селски учители, явно заразени със зловредни от тяхна гледна точка теории, разпространяващи идеите на свободата и независимостта”, разкрива още Утин картината в България преди 140 години.

Русия трябва да поработи върху самата себе си

Утин става пряк свидетел на руската блокада на Плевен. Описва проблемите с интендантството и военномедицинското управление.

Той напуска Плевен след третия щурм на града с тягостно чувство от видяното и чутото.

„Тягостно не защото не вярвах в крайния успех на нашето оръжие, а заради голямата яснота, с която по-силно от всякога пред мен се откриха всички печални страни и цялата горчивина от нашия отечествен безпорядък”, пише самокритично Утин.

И заключава, че безусловната истина е „преди всичко и колкото се може по-скоро Русия трябва да поработи върху самата себе си”.

Евгений Утин, „Писма от България”, , изд. „Абагар”, 2017 г., 319 страници.